

snoer, ook door verschillenden aftrek voor gehuwden of daarmee gelijk te stellen personen en ongehuwde en door kinder aftrek.

Zoolang het belastinggebied der gemeenten niet door den wetgever verruimd is en den gemeentebesturen niet meer vrijheid bij heffing der gemeentebelastingen is gegeven — op welke verruiming en grootere vrijheid met kracht moet worden aangedrongen — worde bij de toepassing van progressie zoover gegaan, als onder de bestaande wettelijke bepalingen mogelijk is. Van de reeds thans bestaande bevoegdheid tot heffing van opcenten op de dividend- en tantièmebelasting boven de van Rijkswegen ten behoeve der gemeente geheven wordende dertig opcenten worde gebruik gemaakt, voor zoover de wet dit toelaat. Zoodra de wetgever den gemeenten vrijheid geeft om een belasting op de waardevermeerdering van onroerende goederen te heffen, worde daartoe overgegaan.

XI. *Kennis van toestanden.*

De groote gemeenten richten een bureau voor de statistiek op, dat zoowel ten behoeve van het gemeentebestuur als voor wetenschappelijke doeleinden systematisch alles verzamelt, zoo mogelijk publiceert, wat van belang is voor de kennis van de bevolking, van de hygiënische, economische en sociale toestanden in de gemeente en haar financiën. De gemeenten, die niet groot genoeg zijn om een eigen bureau te kunnen bekostigen, vereenigen zich met naburige gemeenten om gezamenlijk een dergelijke instelling in het leven te roepen.

XII. *Samenwerking van gemeentebesturen.*

De gemeente zoek samenwerking met naburige gemeenten, indien het de behartiging geldt van belangen waarbij betrokken zijn de bewoners van een streek, die meerdere gemeenten omvat, of indien door samenwerking bereikt kan worden, wat door iedere gemeente op zich zelf wegens den geringen omvang van den dienst of de kosten niet tot stand gebracht kan worden.

Gewezen wordt in dit verband op intercommunale spoor-, tram- en andere wegen, waterleidingen, electriciteits- en gasfabrieken, op scholen, slachtplaatsen, ziekenhuizen, openbare leeszaalen, archiefdepôts en op de aanstelling van school-artsen, keurmeesters, woning- en belastinginspecteurs, wier ambtsgebied zich over meerdere kleine gemeenten uitstrekt.

Verkiezingsmanifest 1922.

De evenredige vertegenwoordiging heeft het voor de kiezers niet gemakkelijk gemaakt, hunne keuze te bepalen. Het stelsel is uitgegaan van de gedachte, dat de aanhangers van de verschillende staatkundige inzichten, die in het volk leven, zich organiseren in eenige partijen van geestverwanten, en dat deze partijen, naar de getalsterkte harer aanhangers, in de Staten-Generaal zullen worden vertegenwoordigd.

Zoo zou men in de volksvertegenwoordiging een afspiegeling vinden van de verschillende geestesstromingen, en daaruit zou een meerderheid zijn te vormen, die voor de vierjarige periode het staatsbeleid zou bepalen.

Behoudend of democratisch; revolutionair of hervormingsgezind; tusschen deze hoofdrichtingen behoorde de keuze te worden beperkt.

De practijk schijnt dit, in beginsel juiste, stelsel onmogelijk te maken. *Tallose belangengroepen, en vele personen, die gaarne volksvertegenwoordiger willen zijn,* vormen nieuwe organisaties, niet omdat zij een eigen staatkundige overtuiging bezitten, doch omdat zij een zetel willen veroveren. Het gevolg is, dat een verwarde en verwarrende massa van candidatenlijsten aan de kiezers wordt voorgelegd. Elke stem, op zoodanige lijsten uitgebracht, is vermorst.

Reeds deze omstandigheid is niet geschikt om de belangstelling der kiezers te prikkelen. Maar er is meer, dat afstootend werkt.

In de begeerte om vooral veel kiezers te trekken, worden programma's opgesteld

die niet een bepaalde staatkundige richting aanduiden, doch die aan elk wat wils bieden. Met dergelijke programma's kan men elke richting uit; men kan conservatief zijn en democraat; men kan straks een meerderheid vormen met de meest behoudenden en ook met de sociaal-democraten.

Deze praktijk doet het vertrouwen van de kiezers verspelen; zij werkt de onverschilligheid in de hand; zij maakt het onmogelijk, in den doolhof den weg te vinden; zij leidt veelal tot een geheel andere uitkomst, dan de kiezers, die hun vertrouwen gaven, zich hadden voorgesteld.

Eerste eisch voor een staatkundige partij is, eerlijk en open en duidelijk te verklaren, wat de aanhangers daarvan hebben te verwachten.

De vrijzinnig-democraten hebben aan dien eisch steeds voldaan. Zij voldoen daaraan ook thans.

In de eerste plaats is voorwaarde voor een democratisch staatsbeleid, dat *de Staatsfinanciën worden hersteld*. Door den wereld-oorlog zijn zij in een treurigen toestand gebracht.

De Vrijzinnig-democraten hebben tijdig voorstellen gedaan om dien treurigen toestand te voorkomen. Hunne voorstellen om met name de militaire uitgaven ingrijpend te beperken, zijn verworpen. Toen de tijd gunstig was, hebben zij een kapitaalheffing voorgesteld, waardoor de groote crisisschuld grootendeels zou zijn verdwenen.

Het wetsvoorstel is verworpen. De tijd voor de heffing is thans voorbij.

Opvoering der belastingen is niet meer mogelijk; zij zijn reeds veel te hoog; om het groote tekort op den staatsdienst te doen verdwijnen, *zullen noodzakelijk de uitgaven moeten worden beperkt*: de tering moet worden gezet naar de nering, opdat men niet zal eindigen met bankroet.

Daartoe komen in de eerste plaats in aanmerking *de uitgaven voor leger en vloot*. Indien hier niet ingrijpend wordt beperkt, kunnen de financiën onmogelijk worden hersteld. *De vrijzinnig-democraten* eischen, dat voorshands *de honderddertig miljoen* per jaar, door de beide militaire departementen vereischt, *met vijftig miljoen* worden *verminderd*.

Aldus zal een groot deel van het tekort moeten worden gedekt.

Doch ook dan zijn wij er nog niet. Men zal ook de andere departementen tot het beschikbare bedrag moeten rantsoneeren, ten einde aldus te dwingen tot vereenvoudiging in den staatsdienst.

Een ander middel is er niet. De socialisatie bij voorbeeld is niets dan een leuze, waarvan praktische toepassing niet mogelijk is.

In afwachting van het herstel der staatsfinanciën zullen geen nieuwe maatregelen kunnen worden genomen, die nieuwe millioenen kosten.

Krachtig moet echter *ons democratisch beginsel* in het staatsbeleid doordringen.

De Eerste Kamer, die door hare houding bij de grondwetsherziening heeft bewezen, *dat zij met opzet wil verhinderen, dat de volksinvloed zich op dezen tak der volksvertegenwoordiging zal laten gelden, moet verdwijnen*.

Het referendum, waarbij het volk zich zelf uitspreekt over belangrijke wetsvoorstellen moet worden ingevoerd als eisch van de democratie.

Het is des te meer noodzakelijk, nu een meerderheid slechts kan worden gevormd door samenwerking van minderheden, waarvan het onderling overleg door het volk zelf moet worden gecontroleerd.

Voor *Nederlandsch-Indië* zal een nieuwe staatsinrichting moeten worden vastgesteld; deze zal moeten worden opgetrokken op democratischen grondslag en met name in ruime mate zelfbestuur moeten toekennen binnen het Nederlandsche Staatsverband.

Nu het kiesrecht voor mannen en vrouwen gelijk is geworden, moet de gelijkheid voor de wet worden doorgetrokken en *de rechtspositie van de vrouw versterkt*.

De botsingen in het bedrijfsleven voorgekomen sedert den wereldoorlog zijn uitvloeisel van de scherpe positie, die de werkgevers en werknemers tegenover elkander innemen. De bron van deze botsingen ligt in de eenzijdige beschikking van den werkgever over alles wat het levensbelang van den werknemer raakt. Deze eenzijdigheid moet worden vervangen door georganiseerde samenwerking, die

willekeur uitsluit. De vestiging van de staatsrechtelijke, de politieke gelijkheid moet worden gevolgd door het streven naar *samenwerking op den voet van economische gelijkheid*.

De *landbouw* als hoofdbron van ons volksbestaan moet krachtig worden bevorderd. Het persoonlijk eigendom van den grond moet niet worden opgeheven, doch uitgebreid. De jacht moet niet langer den landbouw hinderen. De pachter moet een steviger positie hebben.

Handhaving en versterking van den volksinvloed, voor ieder vrijheid van beweging, verdere gelijkmaking van de ontwikkelingsmogelijkheid voor allen en daardoor verhooging van de volkskracht. Ziedaar in enkele woorden samengevat het beginsel, dat de vrijzinnig-democraten steeds hebben in toepassing gebracht.

Zij zijn het, *die aan de vrouw het kiesrecht hebben gebracht*; zij zijn het, *die onder alle omstandigheden zich zelf zijn gebleven en de rechte lijn zijn blijven volgen*. Hen heeft men niet, als de sociaal-democraten, zien heen en weer slingeren tusschen revolutionair beleid en braaf-burgerlijken hervormingszin. Zij komen niet, als zij, tegelijk in uitzicht stellen een mogelijke samenwerking met de roomsch-katholieke staatspartij en herstel van het revolutionaire eenheidsfront naast de bolsjewiken. Zij bepalen hun beleid niet al naar zij de machtsverhoudingen meenen te zien en lijden geen fiasco, doordat zij zich in die verhoudingen vergissen. Zij zijn niet, als de Vrijheidsbond, het eene oogenblik democraat, uit angst, het andere reactionair, omdat zij weder zich zelf kunnen zijn.

Zij schermen niet met dogma's, die vandaag naar links wijzen, en morgen naar rechts, al naar men ze uitlegt. Zij hebben door hun hard en succesvol werken in de Kamer een schitterenden staat van dienst.

Wie democratisch denkt en voelt, hij stemme de Vrijzinnig-Democraten!

Verkiezingsprogram 1922.

r. Sluitend maken der Staatsbegroting, niet door belastingverhoging, doch door:

a. Vermindering der uitgaven voor leger en vloot met ten minste vijftig millioen gulden;

b. Rantsoeneering ook der andere departementen door reorganisatie, waarbij vermindering van het tegenwoordig levenspeil der ambtenaren uitgesloten zij.

2. Afschaffing der Eerste Kamer en invoering van het referendum (volksstemming over wetsontwerpen).

3. Invoering eener nieuwe staatsinrichting voor Indië met toekenning van zelfbestuur (autonomie) op democratischen grondslag binnen het Nederlandsch Staatsverband.

4. Gelijke rechten voor man en vrouw. — Herziening van de huwelijkswetgeving op den grondslag van gelijke rechten der echtgenooten. — Overheidszorg voor moeder en kind.

5. Bedrijfsdemocratie: wettelijke regeling der collectieve arbeidsovereenkomst; medezeggenschap van werknemers.

6. Uitbreiding van het stelsel van verstrekking van grond aan landarbeiders tot andere groepen der bevolking. — Versterking der positie van den pachter. — Toekenning van het jachtrecht aan den grondgebruiker.

7. Bestendinging van de als overgangsmaatregel ingevoerde premievrije ouderdomsrente voor 65-jarigen en ouderen.

8. Uitbreiding van de zeggenschap der Staten-Generaal over het buitenlandsch beleid.

9. Verzet tegen elken maatregel, welke het peil van het volksonderwijs zou verlagen.

10. Afstemming der Vlootwet.